

Jolanda
Groeneveld

Werken met speksteen

beeldhouwen in speksteen, albast, kalksteen en serpentijn

Jolanda
Groeneveld

*Laat het proces boven het einddoel gaan,
laat je hart je leiden.
Laat de tijd even niet bestaan,
laat alles wat je belemmert van je afglijden.
Geef jezelf de tijd om te leren,
neem afstand als je het even niet meer ziet.
Blijf zoeken, blijf voelen, blijf proberen,
ervaar het moment van nu en geniet!*

Werken met speksteen

beeldhouwen in speksteen, albast, kalksteen en serpentijn

Forte

Dit is een uitgave van
Forte Uitgevers bv
Postbus 684
3740 AP Baarn

Redactie: Stella Ruhe Producties, Amsterdam
Fotografie: Jolanda Groeneveld en anderen
Vormgeving omslag en binnenwerk: Yon Prüst, Studyo-N, 's-Hertogenbosch

Herziene druk, november 2019

ISBN 978 90 5877 852 9
NUR 460

© 2009 Forte Uitgevers bv, Baarn
Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor meer informatie over de creatieve boeken van Forte Uitgevers:
www.forteuitgevers.nl

Noot van de uitgever
De meningen en adviezen die in dit boek worden gegeven zijn bedoeld als richtlijnen. De uitgever, de auteur en anderen die een bijdrage hebben geleverd zijn niet aansprakelijk voor eventuele verwondingen of andere schade als gevolg van het gebruik van dit boek.

Inhoud

Voorwoord	7	9. Beeldhouwprocessen in beeld gebracht	52
1. Beeldhouwen en loslaten	8	Abstracte beelden in proces	53
Loslaten van prestatiegerichtheid	9	Bescherming	53
Loslaten van doelgerichtheid	10	Verbonden	56
2. Vormgeving	13	Levenspad	60
Stijlen in vormgeving	15	Ongeboren tweeling	70
3. De aankoop van een steen	16	Gedragen	79
4. Bruikbare steensoorten	18	Achter de wolken schijnt de zon	82
Speksteen	19	Figuratieve beelden in proces	91
Serpentijn	20	Houthakker	91
Albast	22	Steenarend	93
Kalksteen	22	Gezicht 1: Verlicht	94
Marmer	23	Gezicht 2: Meditatie	102
Zandsteen	23	10. Andere mogelijkheden met steen	105
5. Wat heb je nodig?	24	11. Voorbeelden ter inspiratie	109
Gereedschappen	25	Eigen werk	109
Overige zaken	30	Voorbeelden van diverse beeldhouwers	124
6. Technieken	34	Bob Rouwhorst	124
Zagen	36	Marga Groeneveld	131
Beitelen of hakken	36	Henny Beenders	134
Breken	38	Remco Kingmans	136
Vijlen en raspen	38	Mirjam de Nijs	138
Steken en snijden	40	Peer van Gennep	140
Schrapen	40	Jacqueline de Vaan	142
Schuren en polijsten	40	Voorbeelden uit Afrikaanse beeldhouwkunst	144
Een bolvorm maken	43	Werk van cursisten	148
Een gat maken	43	Voorbeelden uit onze workshops	152
Een stavlak maken	44	Adressen beeldhouwwinkels	158
Een beeld op een sokkel plaatsen	45	Fotoverantwoording	160
Een pingat boren	46		
7. Natuurlijk ruw en bewerkt ruw	47		
8. Anatomie	49		
Vormen en verhoudingen	50		
Lichaam	50		
Hoofd	51		

Voorwoord

Het was op een warme zomerdag in 2004 dat ik samen met mijn moeder aan mijn eerste beeldje van speksteen begon, gewapend met een zaagje en een paar vijltjes. We begonnen al vroeg in de ochtend en zaten midden in de nacht nog in de tuin te werken. De volgende ochtend konden we allebei niet wachten om weer verder te gaan! Er was dus duidelijk sprake van een acute verslaving en daar ben ik tot op heden nog niet van genezen. Gelukkig maar, want beeldhouwen geeft mij nog steeds heel veel plezier en ontspanning. Heerlijk om totaal op te gaan in je beeld en je hoofd helemaal leeg te maken! Het geeft mij enorm veel voldoening om een ruw stuk steen 'om te toveren' tot een eigen unieke vorm. En het mooie aan beeldhouwen is dat je het jezelf zo moeilijk kunt maken als je wilt, je kunt jezelf altijd blijven uitdagen. Daarnaast is steen ook nog eens een prachtig materiaal!

Voordat je mogelijk met een nieuwe hobby van start gaat wil ik je bij deze dan ook waarschuwen... Je zult waarschijnlijk beginnen met kleine beeldjes van zachte steen. Maar op een gegeven moment wil je steeds groter en meer en vaker...voor je het weet ben je, net als ik, verslaafd aan beeldhouwen en heb je nergens anders meer tijd voor!

Sinds enkele jaren heb ik mijn oorspronkelijke vak in de hulpverlening opgegeven en geef ik met erg veel plezier samen met mijn vriend, Bob Rouwhorst, die ook beeldhouwer is, workshops en cursussen beeldhouwen en workshops mozaïeken. Zie de adressen op blz. 159.

Ik hoop dat je veel plezier beleeft aan dit boek en natuurlijk vooral aan het beeldhouwen! Veel inspiratie en creativiteit gewenst!

Jolanda Groeneveld

4. Bruikbare steensoorten

Braziliaans speksteen

Voorbeeld van verschillende kleuren in één steen, de voorkant van het beeld heeft een andere kleur dan de achterkant

Hier volgt een overzicht van de steensoorten die handmatig te bewerken zijn met de bijbehorende belangrijkste elementen.

Speksteen

Weetjes over speksteen

- Speksteen is een steensoort die niet voorkomt in Nederland maar wel in Brazilië, China, Afrika, Groenland, India en Europa.
- Voor het ontstaan van speksteen gaan we zo'n 2 tot 3 miljard jaar terug in de tijd. Diep in de aardkorst werd er door extreem hoge temperaturen in combinatie met een gigantische druk een nieuw mineraal gevormd: steatiet, ofwel speksteen.
- Speksteen is een omzettingsgesteente, de steen is ontstaan door omzetting van stollingsgesteente, dat op zijn beurt is ontstaan door afkoeling en stolling van vloeibaar gesteente.
- Speksteen wordt ook wel zeepsteen (soapstone) genoemd, omdat de steen (vooral als je hem gaat polijsten) door het hoge talkgehalte aanvoelt als een vettig stuk zeep.
- Speksteen kan buiten geplaatst worden, maar bij alle steensoorten bestaat wel het risico dat het beeld kapot kan vriezen wanneer er water in een scheur kan komen. Ook wordt de kleur op den duur dof.
- Speksteen is er in vele kleuren, waarbij vaak verschillende kleuren in één steen door elkaar lopen. Soms heeft de achterkant een andere kleur dan de voorkant. Hiernaast zie je daar een voorbeeld van.
- Speksteen wordt al eeuwenlang gebruikt om er kunst- en gebruiksvoorwerpen van te maken. Harde soorten speksteen worden gebruikt om kachels, tegels en dergelijke van te maken.

6. Technieken

Van ervaring leer je het meest!

Een opmerking die ik vaak hoor van cursisten is: "Als jij het doet ziet het er zo gemakkelijk uit, maar als ik het zelf probeer dan valt het zo tegen!"

Gereedschappen moet je leren gebruiken, je moet er vertrouwd mee raken. Waar je in het begin nog steeds aan het denken bent welk gereedschap je het beste kunt gebruiken, grijp je in een later stadium in je beeldhouwloopbaan automatisch naar het meest effectieve instrument. Ook moet je wat betreft vijlen en beitelen de slag te pakken krijgen en een vaste hand ontwikkelen. Een diagonale strakke vijlslag of een gecontroleerde beitelslag, is voor veel mensen in het begin al best lastig!

Daar komt nog bij dat je moet leren zien. De een is geboren met meer ruimtelijk inzicht en fantasie dan de ander. Wel denk ik dat dit zeker kan groeien naarmate je meer ervaring opdoet.

Tot slot moet je durf en vertrouwen ontwikkelen, durf om de beitel te pakken in plaats van de vijl, durf om een groot stuk uit je steen te zagen of er een gat in te boren. Wat dat betreft kan het goed zijn een keer een "oefenbeeld" te maken, om jezelf voor te nemen dat je er nu eens niet voor gaat iets moois te maken, maar om te experimenteren met weghalen van grote stukken en te oefenen met de beitel. Wie weet komt er "per ongeluk" toch nog een leuk beeld uit! Zo niet, dan kan je er altijd nog een kaarsenhouder of kettinghanger van maken!

Algemene tip

Voorals je figuratief bezig bent is het belangrijk dat je al je vormen in eerste instantie ruim aanzet en langzamerhand naar je vorm toewerkt. Zo houd je meer grip op het proces en blijft er nog ruimte voor aanpassingen en afwerking.

8. Anatomie

Ruwe stukken bewaren

Veel mensen vinden het mooi om het ruwe element van een steen zichtbaar te houden in een beeld. Als je een mooi natuurlijk ruw stuk hebt in je steen dat je wilt houden, kijk dan uit dat je er niet met een vijl op komt, het is zonde als er krassen in komen.

Let er op dat je beeld wat betreft de verdeling ruw en bewerkt in evenwicht is. Her en der een piepklein stukje ruw ziet er al snel wat rommelig uit, het moet wel "de moeite waard" zijn. En het moet natuurlijk wel in je ontwerp passen!

Vaak geeft het een leuk effect als je het ruwe stuk van een beeld niet insmeert met steenwas, waardoor je een extra contrast teweegbrengt met het gladde wel ingesmeerde stuk steen.

Bewerkte ruwe stukken

Het is ook mogelijk om een (gedeelte van een) steen bewust ruw te maken of bewust niet af te werken. Al oogt het niet natuurlijk, je kunt wel leuke effecten verkrijgen.

In het beeld links onder heb ik met een tandbijl (zoveel mogelijk in eenzelfde richting gebruikt) een ruw getrepte structuur gemaakt.

Bob Rouwhorst

Verlicht (serpentijn)

En dan nu de grootste uitdaging: een gezicht! Ook hierbij kun je het natuurlijk zo gemakkelijk en moeilijk maken als je zelf wilt, afhankelijk van de mate waarin je een gestileerde of realistische weergave van een gezicht maakt. Let wel, ik ben op dit gebied ook nog geen meester!

Wat betreft de steenkeuze pak ik het liefst een iets hardere, niet gelaagde steensoort voor een gezicht, zoals een serpentijn of Indiase speksteen. Hiermee heb je wat meer grip op het proces en is er minder gevaar dat ineens je neus bijvoorbeeld afbreekt! Verder is het handig als er al wat bolling aanwezig is in de steen, zodat je om de neus heen minder hoeft weg te halen. Tenslotte raad ik aan een steen te nemen met niet teveel kleurschakeringen en aders. Dat is voor een gezicht vaak wat druk en kan het beeld vertekenen.

Bepaal de beste plaats van het gezicht en geef de globale omtrek aan. Probeer de neus op een gunstige hoge plek te laten vallen, zodat je zo min mogelijk steen hoeft weg te hakken. >>>

Verdeel de omtrek verticaal en horizontaal door het midden en geef de onderlijn van ogen, neus en mond aan. De onderlijn van de

neus en de mond kun je een stukje inzagen zodat je hier gemakkelijk en veilig langs kunt beitelen. Hoewel gezichten sterk van elkaar kunnen verschillen, is een leidraad dat de onderlijn van de ogen op/boven de middellijn ligt en de onderlijn van de neus weer op de helft daarvan. Volgens deze regel liggen de ogen in dit beeld eigenlijk wat te hoog. Houd er rekening mee dat je een neus, ogen, mond en kin wat kunt ophogen maar moeilijker kunt verlagen (daar heb je immers steen weggehakt). Houd je lijnen dus laag en je neus vooral groot. Je werkt van hoog naar laag en begint dus met het weghakken rondom de neusruimte, het aanbrengen van de wenkbrauwlijn en het bepalen van de hoogte van het voorhoofd ten opzichte van de neus.

Helaas brak er bij deze steen een stuk af aan de rechterkant waardoor de mogelijkheid voor een oor verdween ...maar ach alles is mogelijk in de kunst, dan laten we die oren gewoon achterwege.

<<< Langzamerhand werk ik alle onderdelen van het gezicht af, waarbij het gaat om de globale plaats en hoogte ten opzichte van de neus en het voorhoofd.

Alles is nog plat en groot en heeft nog weinig vorm. Het gaat op dit moment nog alleen om het bovenaanzicht.

Jacqueline de Vaan (1964, Helmond)

Jacqueline de Vaan ruilde in 1997 haar kwasten definitief in voor beitels. Aanvankelijk werkte zij alleen in steen, sinds 2001 ook in hout en brons.

Een overzicht van haar werk kun je zien op:
www.jaquelinedevaan.exto.nl

Franse kalksteen >>

Rode albast >

Serpentijn >

2 x Albast

Marmer

Werken met speksteen

Speksteen wordt in de natuur als een bruin of rood kleiachtig gesteente gevormd. Het wordt vaak gebruikt voor het maken van bakstenen, tegels en andere bouwmaterialen. Het is een steen die vaak wordt gebruikt in de bouw van huizen en andere gebouwen. Het is een steen die vaak wordt gebruikt in de bouw van huizen en andere gebouwen.

Speksteen wordt in de natuur als een bruin of rood kleiachtig gesteente gevormd. Het wordt vaak gebruikt voor het maken van bakstenen, tegels en andere bouwmaterialen. Het is een steen die vaak wordt gebruikt in de bouw van huizen en andere gebouwen. Het is een steen die vaak wordt gebruikt in de bouw van huizen en andere gebouwen.

Speksteen wordt in de natuur als een bruin of rood kleiachtig gesteente gevormd. Het wordt vaak gebruikt voor het maken van bakstenen, tegels en andere bouwmaterialen. Het is een steen die vaak wordt gebruikt in de bouw van huizen en andere gebouwen. Het is een steen die vaak wordt gebruikt in de bouw van huizen en andere gebouwen.

